

STANDARDIZACIJA PREKMURSKE TRANSKRIPCIJE SAMOGLASNIKOV: ŠTUDIJA PRIMERA

MIHAELA KOLETNIK, MELITA ZEMLJAK JONTES

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija

mihaela.koletnik@um.si, melita.zemljak@um.si

V pričujočem prispevku bomo v okviru pilotne obravnave prekmurskega narečja preverili primernost v projektu predvidenega postopka standardizacije slovenske narečne transkripcije, pri čemer bomo (1) preverili fonetično transkripcijo prekmurskega gradiva za SLA za issln. *ǣ, issln. *ǰ- in issln. *-ǰ; (2) opravili primerjavo s fonetičnim zapisom v dialektološki literaturi in gradivu, dostopnem po posameznih regionalnih središčih; (3) na izbranih primerih opravili akustično analizo dostopnih zvočnih posnetkov (eksperimentalnofonetična analiza).

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.7)

ISBN
978-961-286-882-6

Ključne besede:

panonska narečna skupina,
prekmursko narečje,
gradivo za SLA,
fonetični zapis,
eksperimentalnofonetična
analiza

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.7)

ISBN
978-961-286-882-6

Keywords:

Pannonian dialectal group,
Prekmurje dialect,
material for SLA,
phonetic transcription,
experimental phonetic
analysis

STANDARDISATION OF PREKMURJE DIALECTAL TRANSCRIPTION OF VOWELS: A CASE STUDY

MIHAELA KOLETNIK, MELITA ZEMLJAK JONTES

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
mihaela.koletnik@um.si, melita.zemljak@um.si

In the context of the pilot research of the Prekmurje dialect, this paper examines the suitability of the process of standardisation of Slovene dialectal transcription, where we will (1) analyse the phonetic transcription of the Prekmurje dialectal material for SLA for issln. **ə*, issln. **ə*- and issln. **-ə*; (2) compare the phonetic transcription in the dialectological literature and the accessible material of individual regional centres; (3) perform an acoustic analysis of the accessible audio recordings based on selected examples (experimental phonetic analysis).

1 Uvod¹

Eden izmed ključnih ciljev sodobnih raziskav spontane govorne rabe jezika je pregled stanja in opredelitev potreb po govornih podatkih ter pripadajoči raziskovalni infrastrukturi. Pri tem je pomemben tudi socialnozvrstni vidik, pri čemer predstavljajo narečja velike raziskovalne izzive. V projektu Mezzanine se bomo predstavniki vseh slovenskih dialektoloških središč v okviru delovnega sklopa *Narečna variabilnost* ukvarjali z (1) zanesljivostjo veljavne slovenske narečne transkripcije, (2) določitvijo prostorske razširjenosti nestandardnih fonemov, (3) izdelavo prostorskega modela za pripravo diasistemskih narečno-knjižnih kontrastivnih tabel fonemov in (4) opredelitvijo optimalnega nabora slovenskih fonemov, uravnoteženega med standardnimi in narečnimi različicami fonemov.

V pričujočem prispevku bomo v okviru pilotne obravnave prekmurskega narečja panonske narečne skupine preverili primernost v projektu predvidenega postopka standardizacije slovenske narečne transkripcije samoglasnikov. Pregledali in ovrednotili bomo (1) fonetično transkripcijo prekmurskega gradiva za SLA za naslednje izhodiščnoslovenske glasove: stalno dolgi polglasnik (**ǣ*),² staroakutirani polglasnik v nezadnjem besednem zlogu (**ǣ-*) in staroakutirani polglasnik v zadnjem besednem zlogu (**-ǣ*); (2) opravili bomo primerjavo s fonetičnim zapisom v dialektološki literaturi in gradivu, dostopnem po posameznih regionalnih središčih; (3) na izbranih primerih bomo opravili akustično analizo dostopnih zvočnih posnetkov (eksperimentalnofonetična analiza).

2 Narečna podoba Prekmurja³

Prekmurje je nižinska, poljedelska pokrajina na skrajnem severovzhodnem delu Slovenije ob meji z Avstrijo na zahodu, Madžarsko na severu in vzhodu ter Hrvaško na jugu. Zemljepisno, kulturno in zgodovinsko je vpeta med tri v več pogledih zelo različne narode. Zaradi številnih in ostrih razdelitev Prekmurja vse do 18. stoletja,⁴

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega projekta ARRS Temeljne raziskave za razvoj govornih virov in tehnologij za slovenski jezik (J7-4642), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

² Besedilo je bilo delno pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

³ Prirejeno po Koletnik (2008: 9–16).

⁴ Prekmurje je bilo od 11. stoletja sestavni del ogrskega kraljestva, po trianonski mirovni pogodbi leta 1920 pa je bilo slovensko etnično ozemlje med Muro in Rabo (t. i. Slovenska krajina) razdeljeno tako, da je večji del pripadel

ko so na ta del slovenskega etničnega prostora dotekali različno močni kulturni ter posledično tudi jezikovni vplivi,⁵ so se na tem območju oblikovala tri temeljna podnarečja: severno – goričko (ob zgornji Ledavi in v Porabju), osrednje – ravensko (od Cankove prek Murske Sobote do Filovcev in Kobilja) in južno – dolinsko (vzdolž Mure). Glede na prvotno delitev slovenskega jezikovnega prostora, ki je odraz dveh naselitenih valov, pripada prekmursko narečje jugovzhodni skupini, torej tistemu delu, ki so ga naselili Slovani z območja južnoslovsanske jezikovne skupine ob Savi in Dravi navzgor. Kot najvzhodnejše slovensko narečje ohranja prekmurščina prvine, ki so v drugih narečjih že izgubljene, tu pa so se ohranile zaradi tisočletne izoliranosti od matičnega naroda.

Prekmurska podnarečja se med seboj razlikujejo po mlajših prekmurskih razvojih, ki se po Zorkovi (1998a: 42) kažejo zlasti v (1) različnih odrazih za dolgi in kratki *a* – v goričkem in ravenskem podnarečju se kratki in nenaglašeni *a* zaokrožujeta, v dolinskem pa se pod vplivom prleškega narečja zaokrožuje dolgi *a* v *o:/â*; kratki naglašeni in nenaglašeni *a* pa ostajata odprta vokala; (2) v razvoju končnega *-l* v *-o* v goričkem in ravenskem podnarečju ter *-u* v dolinskem; (3) v izgovoru zvočnika *j*, ki se v dolinskem in delu vzhodnega ravenskega podnarečja izgovarja kot *j*, sicer kot *dj*, *g*, *k* ali *dž*. Starejši glasoslovni in oblikoslovni razvoji so dokaj enotni.

Prekmursko narečje nima tonemskih nasprotij, ima pa kolikostna; naglašeni samoglasniki so dolgi ali kratki, nenaglašeni samo kratki. Dolgi in kratki naglašeni zlogi so možni v vseh besednih zlogih večzložnih besed. Izvedena sta bila oba splošnoslovsenska naglasna premika (*zlâto* → *zlatô*, *ôko* → *okô*; *dûšâ* → *dûša*), naglašeni so *e*, *o* in *æ* pred nekdanjimi kratkimi zadnjimi naglašeni zlogi (*l'žena*, *'noga*, *'megla*) ter samoglasniki (tudi v predponah in predlogih) po umiku naglasa s kratkega odprtega zloga (*'bogat*, *'otpren*, *p'rinas*). Ohranitev dolgega tematskega samoglasnika *-e* v sedanjiku *ne'se:n*, *be'rę:n*, *zo'vę:n*; *koren'je:*, *pošten'je:* kaže na zveze z zahodnoslovsanskimi jeziki, posebno s slovaščino (Zorko 2003: 74).

Kraljevini SHS (kasneje Jugoslaviji, danes Sloveniji), 9 slovenskih vasi ob reki Rabi (t. i. slovensko Porabje) pa je ostalo na Madžarskem. Po črti, ki danes loči južni in osrednji del Prekmurja, je od leta 1176 pa vse do leta 1777 potekala meja med györsko in zagrebško škofijo.

⁵ Jezik prekmurskih Slovencev je bil ob močnih madžarskih pritiskih že od 11. stoletja naprej izpostavljen tudi hrvaško-kajkavskim vplivom, saj je bilo ozemlje med Muro in Rabo l. 1094 cerkvenoupravno priključeno zagrebški škofiji. Zaradi narodnozavednih in tudi jezikovnih vzrokov, prekmurski Slovenci namreč kajkavščine niso nikoli sprejemali za svoj jezik, ampak so jo imeli za »neprijubljen, vendar potreben pripomoček pri posredovanju grških, latinskih in madžarskih besedil v njim najbližji jezik« (Jesenšek 1991/92: 178), se je prekmurski jezik ohranil kljub zapletenim zgodovinskim okoliščinam, njegovo pisno tradicijo pa danes ohranja tudi sodobna prekmurska narečna književnost.

Prekmurski samoglasniški vokalni sistem je monoftongično-diftongičen. Dolgi široki praslovanski samoglasnik *ja* se je zožil in diftongiral v dvoglasnik *eĭ* ('be:žli, 'le:žs, 'se:žkan), z njim pa sta se kot fonološki par zožila tudi praslovanska dolgi *o* in nosni *o* ter se diftongirala v dvoglasnik *ou* ('mo:ust, 'no:uč, 'go:uŝ, k'lo:uŝ). Posebnost prekmurščine so še sprednja zaokrožena samoglasnika *ü* za *u* ('dii:ša, 'kiiŋ) ter *ö* za *e* in *u* v položaju ob zvočnikih *v* in *r* ('vöter 'veter', 'kō:jati 'kuhati'), *u* za samoglasniški *ĭ* ('ku:čti 'tolči', 'pun 'poln', 'vu:k 'volk'), dolgi ozki *e* za praslovanski stalno dolgi polglasnik ('de:n, 'le:n 'lan', 've:s 'vas') ter onemitev ali prehod velarnega pripornika *x* v *j*, odvisno od glasovne soseščine ('la:pec < xlapec, streja < strexa, p'ra:j/p'ra: < prax). Končni *-m* se zamenjuje z *-n* ('delan 'delam', 'tām 'tam'), zvočnik *v* pa ima položajno različico *f* ('kiiŋ 'skupaj', 'kɛ:f 'kri', 'retkef 'redkev'). Zvočnik *j* se v dolinskem in delu vzhodnega ravenskega podnarečja izgovarja kot *j* ('jes 'jaz', 'jabuko 'jabolko'), sicer kot *dj/dž*, *g* ali *k* ('dja:rek 'jarek', 'džo:ukati 'jokati', pi'ge:n 'pijem', 'li:stke 'listje'). Posebnosti v prekmurskem oblikoslovju so končnica *-i* v dajalniku in mestniku ednine moške sklanjatve ('si:ni (daj. ed.), pri 'si:m), v množini je ohranjeno podaljševanje osnove z *-je* (vlas'je: 'lasje'), pred končnico *-je* pa se osnova pogosto podaljšuje še z *-ov-* (zo'bo:uŋge 'zobje'). Edninska orodniška ženskospolska končnica se glasi *-ov* (z 'mäterjoŋ). Dvojina je trdno ohranjena pri vseh spolih. V sedanjiški glagolski spregatvi se v prvi osebi dvojine ohranja osebilo *-va* za moški ('delava) in *-ve* ('delave) za ženski spol, pogosta pa je še tvorba ponavljalnih glagolov s sedanjiško pripono *-je* (pla'čiiŋlen, 'le:čen).

3 Nabor narečnega gradiva

Narečno gradivo z leksemi iz prekmurskih krajevnih govorov, vključenih v mrežo krajev za SLA, nam je priskrbel vodja Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša dr. Karmen Kenda Jež. V mrežo krajev za SLA so vključene naslednje krajevne točke: T387 Cankova, T388 Gorica, T389 Martjanci, T390 Strehovci, T391 Beltinci, T392 Gomilica, T393 Nedelica, T394 Velika Polana, T395 Gornja Bistrica, T396 Hotiza, T397 Večeslavci, T398 Grad, T399 Gornji Petrovci, T400 Križevci, T401 Kančevci, T402 Šalovci, T403 Markovci, T404 Gornji Senik – Felsőszölnök, T405 Slovenska ves – Rábatótfalu, T406 Ženavci – Jennersdorf in 414 Žetinci – Sieldorf. Iz gramatičnega dela vprašalnice za SLA pridobljeno gradivo za fonetični inventar posameznih krajevnih govorov, ki je bilo ob prejemu že

vneseno v excelove tabele,⁶ smo dopolnili z zapisi iz novejših znanstvenih razprav in diplomskih del, katerih avtorji in avtorice so: Marc Greenberg (1993), Tine Logar (1981; 1996), Zinka Zorko (1998; 2003; 2008), Francek Mukič (2005), Marija Bajzek Lukač (2009), Jožica Lukač (1997), Darinka Mulaosmanović (2001), Martina Koroša (2005), Alojz Tuškei (2000), Milena Salaj (2003), Renata Špilak (2002), Janja Adanič (2009) in Suzana Panker (1997).

3.1 Preglednice z gradivom

Za prikaz glasovne variabilnosti je bil v Dialektološki sekciji Inštituta za slovenski jezik oblikovan besedni seznam s 3–10 vzorčnimi leksemi za posamezne izhodiščnoslovenske glasove. Gradivo v tabelah je zapisano citatno, kot je to v listkovni in zvezkovni kartoteki,⁷ in to v dveh transkripcijah: starejši Ramovševi in novejši Logarjevi oz. novi nacionalni transkripciji.⁸ S starejšo transkripcijo so zapisani odgovori v točkah, označenih s številkami: 388 (iz let 1960, 1973), 389, 390, 391, 392 (iz let 1957, 1963), 393, 394, 396, 399, 404 (iz leta 1976). Z novejšo transkripcijo so zapisane točke 387 (iz let 2003, 2008), 392 (iz leta 1986–1988), 395, 397, 401, 402, 404 (iz let 1978, 1983, 1986) in 414 (iz leta 1989), gradivo iz Bakovcev (iz let 1997 in 2001), Moravskih Toplic, Tišine, Črenšovcev,⁹ Turnišča (iz let 2002 in 2009)¹⁰ in Števanovcev. Greenbergovo gradivo za Cankovo, Polano in Martinje iz leta 1993 je zapisano v mednarodni fonetični transkripciji IPA. Slovarska gesla v Mukičevem Porabsko-knjžnoslovensko-madžarskem slovarju (2005) so onaglašene tako: ostrivec zaznamuje dolge samoglasnike: *í, ú, ú*, dolgi in kratki *é*, dolgi ozki *ó*, dolgi *á* in dolgi *ř*; krativec označuje kratke naglašene *ì, ù, ù*, široki *è*, na kratkem *à* ni naglasa; kratki naglas se zapisuje tudi na dvoglasniku *èj*, dvoglasnik *áu* pa nima naglasa (Zorko 2005: I).

⁶ V desetih excelovih tabelah, razdeljenih po področnih središčih, je 53 zavihkov s po 3–10 vzorčnimi leksemi za posamezne izhodiščnoslovenske glasove (s povprečno 3 leksemi), ki prinašajo fonetično gradivo najmanj 160 leksemov za okrog 400 raziskovalnih točk.

⁷ Digitalizacija listkovnega in zvezkovnega gradiva za SLA se je v Dialektološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU pričela leta 2023. Več o tem glej pri Weiss, Žejn (2004: 179–188).

⁸ Ramovšovo transkripcijo, ki je bila v uporabi v prvem obdobju zbiranja gradiva, je zlasti v letih 1946–1958 izpopolnil Tine Logar. Spremembo načina zapisovanja je spodbudilo prizadevanje delovne skupine za OLA za sestavo enotne transkripcije za vse slovanske jezike. Logar je temeljnim načelom transkripcije OLA sledil le z uvedbo posebnih diakritičnih znamenj za označevanje naglašenosti (´), kolikosti (˘) in tona (ˊ), medtem ko je zapisovanje kolikosti ostalo nespremenjeno (Kenda Jež 2011: 27). Prvi zapis v novi, Logarjevi transkripciji je iz leta 1975 (T369), zadnji zapis v stari, Ramovševi transkripciji pa iz leta 1986 (T261) (Kenda Jež 2011: 27).

⁹ Ta točka s staro številko 305 v Ramovševi mreži krajev po preureditvi ni bila vključena v mrežo krajev za SLA. Številka točke je zato v preglednicah zapisana v oklepaju.

¹⁰ Ta točka s staro številko 306a v Ramovševi mreži krajev po preureditvi ni bila vključena v mrežo krajev za SLA. Številka točke je zato v preglednicah zapisana v oklepaju.

Gradivo predstavljamo tako, da je v prvem stolpcu zapisana številka točke iz mreže krajev za SLA,¹¹ v drugem kraj zapisa, v tretjem čas zapisa odgovora, v naslednjih stolpcih so zabeleženi odgovori na različna vprašanja iz gramatičnega dela Vprašalnice za SLA, v zadnjem pa je podana abstrahirana transkripcija (AT). Znak # pomeni, da točka ni vključena v mrežo krajev za SLA.

3.2 Izsledki na podlagi narečnega gradiva

Tabela 1: Odrazi za issln. *⁵

Točka SLA	Kraj zapisa	Leto zapisa	V700 vas	V 700 dan	V700 lan	V700 laž	V700 čast	AT
387	Cankova	1993	v'e:s	d'e:n	l'e:n			e:
387	Cankova	2003, 2008		'dɛ:n				ɛ:
387	Cankova	2013						
388	Gorica	1960	vɛs	dɛn	lɛn			ɛ:
388	Gorica	1973	vɛis	dɛn	lɛn	lãš	čãst	ɛ:, a:, e:i
389	Martjanci	1958	vɛs		lɛn	lãš	čɛst	ɛ:, a:
390	Strehovci	1983	vɛs	dɛn	lɛn	lãš	čɛst	ɛ:, a:
#	Bakovci	1997	'vɛ:s	'dɛ:n	'lɛ:n	'lã:š	'čɛ:st	ɛ:, ɛ:, a:
#	Bakovci	2001	'vɛ:s	'dɛ:n	'lãn	'lã:š	'čã:st	ɛ:, a:, ă
#	Moravske Toplice	2005	'vɛ:s	'dɛn	'lɛn			ɛ:, ɛ
#	Tišina	2000	'vɛ:s	'dɛ:n	'lɛ:n			ɛ:
(305)	Črenšovci	2003	'vi:ɛs	'di:ɛn	'li:ɛn			i:ɛ
(306a)	Turnišče	2002	'vi:ɛs	'di:ɛn	'li:ɛn			i:ɛ
(306a)	Turnišče	2009		'di:ɛn				i:ɛ
391	Beltinci	1972	vɛs	dɛn	lãn	lãš	čãst	ɛ:, a:
392	Gomilica	1957	vɛs	dɛn			čɛst	ɛ:
392	Gomilica	1963	vɛs	dɛn	lɛn	lãš	čɛst	ɛ:, a:
392	Gomilica	1986–1988	'vɛ:s	'dɛ:n	'lɛ:n	'lã:š	'čɛ:st	ɛ:, a:
393	Nedelica	1959	vɛs		lɛn		čɛst	ɛ:
394	Velika Polana	1957	vɛs	dɛn			čãst	ɛ:, ă:
395	Gornja Bistrica	1983	'viɛs	'diɛn	'liɛn	'lã:aš	'čã:ast	iɛ, ă:a
396	Hotiza	1957	vɛs	dɛn				ɛ:

¹¹ Ramovševo mrežo krajev za SLA, ki je prvotno obsegala 312 točk in se sčasoma povečala na 686, sta v letih 1982–1984 preuredila Tine Logar in Jakob Rigler. Številni kraji so dobili nove številke, nekaj pa jih je tudi izpadlo (Benedik 1999: 18).

Točka SLA	Kraj zapisa	Leto zapisa	V700 vas	V 700 dan	V700 lan	V700 laž	V700 čast	AT
#	Polana	1993		<i>d'ien</i>	<i>l'ien</i>			<i>ie</i>
397	Večeslavci	1983	<i>'vɛ:ɨs</i>	<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>	<i>'lɥá:š</i>	<i>'ča:st</i>	<i>'ɛ:, a:, e:i, uá:</i>
398	Grad	1958						<i>ie</i>
399	Gornji Petrovci	1967	<i>vɛs</i>	<i>dɛ'n</i>	<i>lɛ'jn</i>	<i>láš</i>	<i>čɛst</i>	<i>ɛ:, ɛj, e:'i, a:</i>
400	Križevci	1958						<i>ɛj</i>
401	Kančevci	1997	<i>'vɛ:s</i>	<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>	<i>la:š</i>	<i>'čɛ:st</i>	<i>ɛ:, a:</i>
401	Kančevci	2013						
402	Šalovci	1985	<i>'vɛ:s</i>	<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>	<i>'la:š</i>	<i>'čɛ:st</i>	<i>ɛ:, a:</i>
403	Markovci	1958						<i>ɛj</i>
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1976	<i>vɛs</i>	<i>dɛn</i>	<i>lɛn</i>			<i>ɛ:</i>
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1978	<i>'vɛ:s</i>	<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>	<i>'la:š</i>		<i>ɛ:, a:</i>
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1981						<i>ɛ:</i>
404	<i>Gornji Senik – Felsőszölnök</i>	1983	<i>'vɛ:s</i>	<i>'dɛ:n</i>	<i>'lä:n</i>	<i>'la:š</i>	<i>'ča:st</i>	<i>ɛ:, ä:, a:</i>
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1986	<i>'vɛ:s</i>		<i>'lɛ:n</i>	<i>'la:š</i>		<i>ɛ:, a:</i>
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	2005	<i>vɛs</i>	<i>dɛn</i>	<i>lɛn</i>	<i>láž</i>		
404	<i>Gornji Senik – Felsőszölnök</i>	2009		<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>	<i>'la:ž</i>	<i>'čɛ:st</i>	<i>ɛ:, a:</i>
405	Slovenska ves – Rábatótfalu	2013						
406	Ženavci – Jennersdorf							
#	Števanovci – Apátistvánfalva	1998		<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>		<i>'čɛ:st</i>	<i>ɛ:</i>
#	Martinje	1993	<i>v'ɛis</i>	<i>d'ɛin</i>	<i>l'ɛin</i>			<i>ɛi</i>
414	Žetinci – Sieldorf	1989	<i>'vɛ:s</i>	<i>'dɛ:n</i>	<i>'lɛ:n</i>	<i>'la:š</i>	<i>'ča:st</i>	<i>ɛ:, a:</i>
414	Žetinci – Sieldorf	2014						

Vir: Dialektološka sekcija ISJFR

V tabeli 1 so predstavljeni odrazi za issln. * \bar{e} v besedah V700 *vas*, *dan*, *lan*, *laš* in *čast*.

Razvoj stalno dolgega polglasnika v ozki dolgi e : je v vseh ravenskih govorih enak, le v položaju pred *n* se v Moravskih Toplicah zanj govori kratki ozki e (*'dɛn*, *'lɛn*).

V točki 388 Gorica sta bila za issln. * \bar{e} prepoznana dva odraza, dolgi ozki e : v zapisu iz leta 1960 in dvoglasnik *e:ɨ* v trinajst let mlajši zbirki podatkov. Zaradi kratkega časovnega obdobja med zaporednima zapisoma menimo, da v Gorici ne gre za potekajočo jezikovno spremembo, dvoglasnik *e:ɨ* < issln. * \bar{e} je bil v prekmurskih govorih pri Logarju zabeležen že konec petdesetih leti prejšnjega stoletja, pač pa za različno dojetje fonetične vrednosti glasov obeh zapisovalcev, pri čemer bi kot problematično izpostavili še fonetično vrednost dvoglasnika. Zapis pridevnika *pejski* istega zapisovalca v gradivu iz leta 1973 kaže na to, da *e:ɨ* ni razširjen kot pri *e:ɨ* < * \bar{e} , ampak da je ožji,¹² zato v točki 388 Gorica (1973) predlagamo transkripcijski popravek pri V700 *vas* iz *vɛjs* v *'vɛ:js*.

V gradivu bakovskega govora iz leta 1997 se za issln. * \bar{e} v položaju pred *n* pojavlja kolikostna dvojica: *'dɛn* ~ *'lɛ:n*. Ker se v zaporednem zapisu iz Bakovcev (2001) issln. * \bar{e} v leksemu *dan* odraža kot ozki dolgi e : (*'dɛ:n*), menimo, da gre pri starejšem zapisu za drugačen slušni vtis zapisovalke. Zapis *'lɛn* v časovno mlajšem bakovskem gradivu razlagamo kot vpliv knjižnega jezika in ne kot položajni refleks stalno dolgega polglasnika pred *n*.

Odras *a*: < issln. * \bar{e} v besedah *laš* in *čast* razlagamo kot vpliv knjižnega jezika. Medtem ko je razvoj stalno dolgega polglasnika > *a*: kontinuirano izkazan v besedi *laš*, se v besedi *čast* v ravenskih govorih pojavlja več primerov z ozkim dolgim e : zanj.

Odras za issln. * \bar{e} se od splošnega prekmurskega razvoja v dolgi ozki e : razlikuje v južnih dolinskih govorih, saj se je e : diftongiral v *i:ɛ*. Odstopanje od regularnega razvoja pri besedi *lan* v zapisu iz Beltincev (1972), kjer je za stalno dolgi polglasnik odraz *a*: (*'lɛn*), je mogoče razložiti z vplivom knjižnega jezika.

¹² V pridevniku *pasji* se namreč zaradi zgodnje podaljšave nezadnjega akutiranega zloga * \bar{e} odraža kot * \bar{e} .

Polansko gradivo iz dveh časovnih obdobj¹³ v razvoju stalno dolgega polglasnika kaže na jezikovno spremembo. Medtem ko se issln. **ǣ* v zapisu iz Velike Polane (1957) še odraža kot monoftong *e*; se šestintrideset let pozneje zanj govori dvoglasnik *i̯e*.

Tudi na Dolinskem se v besedi *laž* stalno dolgi polglasnik pod vplivom knjižnega jezika kontinuirano odraža kot *a*-jevski fonem, v besedi *čast* pa sta bila prepoznana dva odraza – *e*: in *a*:/*ǎ*:¹⁴ pri čemer je prvi pogostejši. V teh primerih se v gornjebistriškem gradivu iz leta 1983 pojavlja odraz *ǎ:a*, ki ga je mogoče pojasniti z drugačnim slušnim vtisom zapisovalke, zato v točki 395 Gornja Bistrica (1983) predlagamo transkripcijski popravek pri V700 *laž* in *čast* iz *ˈlǎ:aš*, *ˈčǎ:ast* v *ˈlǎ:š*, *ˈčǎ:st*.

Na Goričkem se je stalno dolgi polglasnik v vseh krajevnih točkah in v vseh položajih največkrat razvil v dolgi *e*:. Kot dvoglasnik se odraža v točki 397 Večeslavci (*ˈvɛ:i̯i*) in v Martinju (*ˈvʲɛ:i̯i*), pri čemer je opaziti razliko v fonetični vrednosti dvoglasnika. V severnem martinjskem govoru je namreč razširjen kot pri *e:i̯* < **ǣ*, medtem ko je v zahodnem večeslavskem govoru ožji.

Kot različica issln. **ǣ* v položaju pred *n* se v točki 397 pojavlja diftongični odraz *i̯e*: (*ˈdʲe:n*, *ˈlʲe:n*),¹⁵ v točki 399 Gornji Petrovci pa sta v tem glasovnem okolju zabeležena dvoglasnika *e̯i̯* in *e̯i̯i*, ki se v zapisu razlikujeta tako po kvantiteti kot tudi kvaliteti (*dě̯in*, *lě̯in*). Ali res gre za dva različna fonema ali le za drugačen slušni vtis zapisovalca zaradi pomanjkanja gradiva, ni mogoče z gotovostjo trditi. Za to bi potrebovali natančnejšo raziskavo z več zbranimi primeri.

V razvoju stalno dolgega polglasnika v položaju pred *n* je opazna še sprememba med gradivom v točki 414 iz leta 1983 ter poznejšo zbirko podatkov iste zapisovalke iz leta 2009. V starejšem zapisu se na mestu issln. **ǣ* kot dvojnica k *e*: pojavlja tudi zelo široki dolgi *ǎ*: (*ˈdɛ:n* ~ *ˈlǎ:n*), v mlajšem gradivu pa je izpričan le dolgi ozki *e*: (*ˈdɛ:n*,

13 Zapis za točko 394 Velika Polana je iz leta 1957, mlajša, Greenbergova raziskava pa je iz leta 1993. Greenberg je terensko raziskavo izpeljal v zaselku Bükovje v Mali Polani. V pogovorih s prebivalci Velike Polane se je avtorju potrdilo, da je govor obeh delov (Male in Velike Polane) enak, kakor trdijo domačini (prim. Greenberg 1993: 468).

14 Nizki sredinski samoglasnik *a*-jevske barve se govori v severnih, zelo široki sredinski zadnji samoglasnik pa v južnih dolinskih govorih.

15 Dvoglasnik *i̯e* (fonologiziran zapis) za točko 398 Grad beleži tudi Logar, a brez gradiva, zato ni mogoče vedeti, ali gre za regularen razvoj **ǣ* ali le za njegovo položajno različico (pred zvočnikom *n*).

'lɛ:n). Sklepamo, da gre v novejšem gradivu za natančnejši fonetični zapis, zato predlagamo transkripcijski popravek iz 'lä:n v 'lɛ:n.

V leksemu *laž* se issln. *ǫ pod vplivom knjižnega jezika odraža kot *a*; le v Večeslavcih kot *uā*; pri čemer gre verjetno le za idiolekt informatorke.¹⁶ Pri leksemu *čast* gradivo izkazuje več primerov z regularnim refleksom za stalno dolgi polglasnik, torej z dolgim ozkim *e*; manj pogost *a*: v tem primeru pa razlagamo z vplivom knjižnega jezika.

Tabela 2: Odrazi za issln. *ǫ-

Točka SLA	Kraj zapisa	Leto zapisa	V702 maša	V702 pasji	V702 vaški	V702 premakne	V702 gane	AT
387	Cankova	1993						
387	Cankova	2003 in 2008	'meša					e
387	Cankova	2013						
388	Gorica	1960	měšā	pěškj	věškj			e:, e:
388	Gorica	1973	měša	pěškj	věškj		gěne	e, e:i
389	Martjanci	1958	māša		věški		gěne	ā, e:, e:
390	Strehovci	1983	měša	pěšk'i	věški	preměkne	gěne	e, e:
#	Bakovci	1997	'mäšā	'pe:ske, 'pe:šče	'väške	prä'mäknä		ä, e:
#	Bakovci	2001	'mäšā	'pe:šči	'väški	prä'mäknä		ä, e:
#	Moravske Toplice	2005	'mäšā	'pe:stj	'väškj	prä'mäknä	'gəne	ä, e:, e
#	Tišina	2000	'mäšā					ä
(305)	Črenšovci	2003	'mäša			prä'mäknä	'gänä	ä
(306a)	Turnišče	2002	'mäša		'väški		'gänä	ä
(306a)	Turnišče	2009	'mäša					ä
391	Beltinci	1972	měša		věškj	preměkne	gěne	e
392	Gomilica	1957	měša		věškj			e
392	Gomilica	1963	māša	pěšji	väški		gäne	ä, e:
392	Gomilica	1986–1988	'mäša	'pe:sje	'väške		'gäne	ä, e:
393	Nedelica	1959	māša					ä
394	Velika Polana	1957	měša				gěneņ	e

¹⁶ V leksemu *laž* se issln. *ǫ v vseh prekmurskih govorih razvija kot issln. *ā, zato bi tudi v Večeslavcih na tem mestu pričakovali odraz *a*. Issln. *ā se kot *uā*, ki je sicer iz issln. -ā- in *ā-, odraža samo v položaju za *r* (Gosteničnik 2022: 134).

Točka SLA	Kraj zapisa	Leto zapisa	V702 maša	V702 pasji	V702 vaški	V702 premakne	V702 gane	AT
395	Gornja Bistrica	1983	'mäša	'pięsji	'väški	pre'mäkne	'gäne	ä, ə, ię
396	Hotiza	1957	męša				gęnęn	e
#	Polana	1993	m'äša					ä
397	Večeslavci	1983	'm ^ε ä:ša	'p ^ε :įske	'v ^ε :įške		'g'ę:ne	^ε ä:, e:į, 'ę:
398	Grad	1958						e:, ä:
399	Gornji Petrovci	1967	męša	pęskę	vęškę	premękne	gęne	ę, e
400	Križevci	1958						e:, ä:
401	Kančevci	1997	'meša	'p ^ε :skį	'v ^ε :škį		g'je:ne	e, ę:, e:
401	Kančevci	2013						
402	Šalovci	1985	'mä:ša	'p ^ε :stę	'vä:štę		'dä:ne	ä:, ę:
403	Markovci	1958	'mjä:ša					ä, ä:, jä:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1976	męša		vęškę			e
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1978	'meša	'p ^ε :nskę		'mekne	'gene	e, ę:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1981						e (zemen)
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1983	'ma:ša	pe'so:uvde	'vä:skę		'gä:ne	a:, ä:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1986	'me:ša					e:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	2005	męša		vęški		g ^ę niti se	è
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	2009					'g ^ę n ^ę -tęn	e
405	Slovenska ves – Rábatótfalu	2013						
406	Ženavci – Jennersdorf							
414	Žetinci – Sichelendorf	1989	'meša		'veški	pre'mekne	'gene	e
414	Žetinci – Sichelendorf	2014						
#	Števanovci – Apátistvárfalva	1998	'mieša	'piesja	'vieški	pr'miekne		ie
#	Martinje	1993	m'ieša					ie

Vir: Dialektološka sekcija ISJFR

V tabeli 2 so predstavljeni odrazi issln. *ǣ- v besedah V702 *maša, pasji, vaški, premakne* in *gane*.

V ravenskih govorih se za issln. *ǣ- praviloma pojavljata dva odraza, zelo široki kratki ä, ki je pogostejši, in široki kratki e. Njuno dejansko fonetično vrednost bi bilo smiselno določiti z eksperimentalnofonetično analizo.

V točki 388 Gorica je v fonetičnem zapisu gradiva za novoakutirani polglasnik v nezadnjem besednem zlogu na podlagi slušnega vtisa zapisovalcev opaziti razhajanje. Starejši zapis iz leta 1960 kaže na podaljšavo nezadnjih akutiranih kračin (*měša, věškej*), mlajši iz leta 1973 (*měša, věškej*) pa potrjuje Ramovšev misel (1936: 157), da se akutirane kračine sredi besede niso podaljšale. Ker kolikost odraza za novoakutirani polglasnik v nezadnjem besednem zlogu ni jasna, bo potrebno za potrditev razvoja issln. *ǣ- v tem krajevnem govoru opraviti nadaljnje raziskave.

V točki 389 Martjanci sta bila v Logarjevem gradivu iz leta 1958 za issln. *ǣ- prepoznana dva odraza: zelo široki kratki ä (*mäša*) in dolgi široki e: (*vēškej*). Prvi fonem kaže na ohranitev akutiranih kračin sredi besede, drugi pa na njihovo podaljšanje. Ramovš (1936: 157) to podaljšavo razlaga kot mlado analogično podaljšavo, kjer dolžina še ni mogla vplivati na vokalno kvaliteto, torej ima *'veški* široki e še iz prejšnjega *'veški*.

Z zgodnjo podaljšavo nezadnjega akutiranega zloga pa lahko pojasnimo ravenski odraz e: z diftongično dvojnico e:j v drugem (zaporednem) zapisu v točki 388 Gorica za issln. *ǣ- v besedi *pasji*. Novoakutirani polglasnik v nezadnjem besednem zlogu se v tej besedi odraža kot issln. *ǣ, kar pomeni, da je podaljšava dokaj stara, saj je dolžina že vplivala na kvaliteto vokala (Ramovš 1936: 157).

Odras za issln. *ǣ- se od splošnega razvoja v ä ali e največkrat razlikuje le v položaju ob zvočniku n. V točki 388 Gorica (1973) in v Moravskih Toplicah je v tem glasovnem okolju zapisan kratki ozki e (*gēne; 'gene*), Logarjev zapis *gēne* v Martjancih pa kaže na podaljšavo nekdanjih akutiranih kračin sredi besede.

Na Dolinskem se v vseh krajevnih govorih in v vseh položajih na mestu issln. *ǣ- poleg širokega kratkega e pojavlja zelo široki kratki ä, ki je pogostejši. Njuno dejansko fonetično vrednost bomo določili z eksperimentalnofonetično analizo. Odstopanje od regularnega razvoja je opaziti samo v besedi *gane* v točki 395

Gornja Bistrica, kjer polglasniški odraz zanj (^l*gəme*) razlagamo z idiolektom informatorja ali drugačnim slušnim vtisom zapisovalke.

V točki 392 Gomilica je v gradivu iz treh časovnih obdobj (1957, 1963, 1986–1988) opaziti razliko v fonetični vrednosti enoglasnika (*mĕša ~ mäša ~ 'mäša*). Medtem ko se issln. *ǣ v najstarejšem gradivu odraža kot široki kratki *e*, je v drugem in tretjem zaporednem zapisu prepoznan kot zelo široki kratki *ä*. Sklepamo, da so mlajši zapisi natančnejši, zato v zapisu iz leta 1957 predlagamo transkripcijski popravek v *ä*. Enako razhajanje je opaziti tudi v zapisih za Polano. V točki 394 Velika Polana se za *ǣ govori *e*, v mlajši Greenbergovi zbirki podatkov pa *ä*. Zaradi natančnejšega mlajšega zapisa predlagamo v starejšem gradivu transkripcijski popravek v *ä*, čeprav dopuščamo tudi možnost, da je na tem mestu v daljšem časovnem obdobju (36 let) prišlo do glasoslovne spremembe, in sicer razširitve starejšega kratkega širokega *e*.

V leksemu *paŷi* odraza ozki dolgi *e*: v severnih in diftongični *iɛ* v južnih dolinskih govorih kažeta na zgodnjo podaljšavo nezadnjega akutiranega zloga, zato se issln. *ǣ se odraža kot *ǣ̄.

V krajevnih govorih na Goričkem so bili za issln. *ǣ prepoznani naslednji odrazi: dvoglasniški *ɛa*: v Večeslavcih, zelo široki dolgi *ä*: pri Gradu (brez gradiva), v Križevcih (brez gradiva), Šalovcih, Markovcih (tu s hkratnim odrazom *ä* (brez gradiva) ter sporadičnim diftongom *ja*:¹⁷), široki dolgi *e*: s hkratnim odrazom *e* v Kančevcih, dvoglasnik *ie* v Martinju, kratki dvoglasnik *ie* v Števanovcih in široki kratki *e* na Gornjem Seniku in v Gornjih Petrovcih.

Dolžino na mestu issln. *ǣ na Goričkem (^l*m^ɛü:ša, 'mä:ša, 'mjä:ša, m'ieša*) razlagamo s podaljšavo nekdanjih akutiranih kračin v nezadnjem besednem zlogu. Težnjo podaljševanja akutiranih kračin sredi besede je pri zbiranju gradiva za SLA na Goričkem opazil že Tine Logar (1996: 200), na izgubo kolikosti v prekmurskih govorih pa opozarjata tudi Vera Smole (2002: 55) in Marc Greenberg (1993: 483). Greenberg ugotavlja, da so prekmurski govori brez kolikostnih nasprotij v posameznih vaseh in ne na strnjenem območju,¹⁸ kar kaže, da gre pri tej izgubi za strukturni vzrok (Greenberg 1993: op. 17). Da ne gre za pozno podaljšavo akutiranih zlogov, temveč za krajevno sporadično podaljšavo kratkih zlogov, neodvisno od

¹⁷ Zanj glej Logarjev zapis ^l*mjä:ša* (1996: 200).

¹⁸ Vasi, ki so v Greenbergovem gradivu zabeležene kot sistemi brez kolikosti, so Števanovci, Sakalovci, Martinje, Večeslavci in Gančani. Zinka Zorko (1998: 104–105) izgube kolikosti za Števanovce ne navaja.

nekdanjega tonema, piše tudi Januška Gostenčnik (2022: 126). Da podaljšanje akutiranih kračin na Goričkem ni bilo dosledno, potrjujejo ohranjene kračine na mestu issln. *ǰ v Gornjih Petrovcih (*měša*), Kančevcih (*'meša*) in na Gornjem Seniku (*měša*, *'meša*). Opozoriti velja na izstopajoče gornjeseniško gradivo iz leta 1983, saj se na mestu issln. *ǰ pojavljata *a*: in *ä*:. Ker gornjeseniški govor ohranja kolikostna nasprotja¹⁹ in ker se v novejšem gradivu Marije Bajzek Lukač (2009) za novoakutirani polglasnik v nezadnjem besednem zlogu pojavlja kratki široki *e*,²⁰ sklepamo, da gre v gradivu iz leta 1983 ter gradivu iz leta 1986, kjer je prav tako opazno neupoštevanje samoglasniške kolikosti, za napako v zapisu, zato predlagamo transkripcijski popravek v široki kratki *e*. Dolgi *a*: v besedi *maša* v zapisu iz leta 1983 razlagamo z vplivom knjižnega jezika.

V točki 401 Kančevci sta bila v gradivu iz leta 1997 za issln.*ǰ prepoznana dva odraza: široki kratki *e* (*'meša*) in dolgi široki *e*: (*'ve:ški*, *g'je:ne*). Prvi fonem kaže na ohranitev akutiranih kračin sredi besede, drugi pa na njihovo podaljšanje. Ramovš (1936: 157) to podaljšavo razlaga kot mlado analogično podaljšavo, kjer dolžina še ni mogla vplivati na vokalno kvaliteto, torej sklepamo, da imata *'ve:ški* in *g'je:ne* široki *e* še iz prejšnjega *'veški* in *g'jene*.

Nepojasnjeno ostaja dejansko stanje v števanovskem govoru. Medtem ko se je po Zorkovi (1998: 105) issln. *ǰ tu razvil v diftongični kratki *ie*,²¹ je ta porabski govor v Greenbergovem gradivu zabeležen kot sistem brez kolikosti (1993: 483, op. 17). Za potrditev razvoja bi potrebovali natančnejšo raziskavo z več zbranimi primeri. Odras za issln. *ǰ- se od že opisanih razvojev razlikuje v položaju ob nosnih zvočnikih. V točki 397 Večeslavci ima issln. *ǰ položajno različico *ie*: (*'g'e:ne*), v Gornjih Petrovcih pa *e* (*g'ene*, *premešene*).

V besedi *pasji* se tako kot v ravenskem in dolinskem podnarečju novoakutirani polglasnik v nezadnjem besednem zlogu odraža kot stalno dolgi polglasnik. To kaže na zgodnjo podaljšavo nezadnjega akutiranega zloga,²² opazno še v zapisu *'ve:jške* 'vaški' v Večeslavcih. Odstopanje od regularnega razvoja je opaziti samo v Gornjih Petrovcih, kjer se na tem mestu pojavlja ozki kratki *e* (*pěšēē*), ki ga je mogoče pojasniti z idiolektom informatorja ali drugačnim slušnim vtisom zapisovalca.

¹⁹ Glej Logarjev fonološki opis govora na Gornjem Seniku (1981: 213–218) in primerjalno gornjeseniško gradivo.

²⁰ Glej iztočnici *geniti* in *geniti se* (Bajzek Lukač 2009: 140).

²¹ In to tudi v leksemu *pasji*, kjer se v vseh preostalih prekmurskih govorih issln.*ǰ odraža kot *ǰ.

²² Več o podaljšanju nezadnjih akutiranih zlogov v prekmurščini glej pri Ramovš (1936: 157).

Tabela 3: Odrazi za issln. *ě

Točka SLA	Kraj zapisa	Leto zapisa	V703 pes	V 703 tešč	V 527 dež	AT
387	Cankova	1993			'dež	ε
387	Cankova	2003, 2008	'pes			e
387	Cankova	2013				
388	Gorica	1960	pěs		děšč	e:
388	Gorica	1973	pěs	těšč		e
389	Martjanci	1958	pās			ä:
390	Strehovci	1983	pěs	natěšče		e
#	Bakovci	1997	'pās	'täščä		ä
#	Bakovci	2001	'pās	'täšč		ä
#	Moravske Toplice	2005	'pās	'täščä	'däšč	ä
#	Tišina	2000	'pās		'däš	ä
(305)	Črenšovci	2003	'pās	'täšč		ä
(306a)	Turnišče	2002	'pās			ä
(306a)	Turnišče	2009				
391	Beltinci	1972	pěs	těšč		e
392	Gomilica	1957	pěs		děšč	e
392	Gomilica	1963	pās	na täšče		ä
392	Gomilica	1986-1988	'pās	na 'täšče		ä
393	Nedelica	1959	pās		däšč	ä
394	Velika Polana	1957	pěs			e
395	Gornja Bistrica	1983	'pās	na 'täšče		ä
396	Hotiza	1957	pěs			e
#	Polana	1993	p'ās			ä
397	Večeslavci	1983	p'ä:s	na'tä:šče	'd'ä:š	ä:
398	Grad	1958				ä
399	Gornji Petrovci	1967	pěs	na těšče		e
400	Križevci	1958				ä:
401	Kančevci	1997	'pes	na 'tešče	'deš	e
401	Kančevci	2013				
402	Šalovci	1985	'pä:s	'täšte		ä:, ä

Točka SLA	Kraj zapisa	Leto zapisa	V703 pes	V 703 tešč	V 527 dež	AT
403	Markovci	1958				ä:, ä:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1976	pěš	na těšče		e
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1978	'pes	na 'tešče, 'teške		e
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1981				e (g'nes)
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1983	'pä:s	na'tä:šče		ä:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	1986	'pe:s	na 'te:šče		e:
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	2005	pěš	těšč	děž	(e)
404	Gornji Senik – Felsőszölnök	2009				e (g'nes)
414	Žetinci – Sieldorf	1989	'pes	'teše, na 'teše		e
414	Žetinci – Sieldorf	2014				
#	Števanovci – Apátistvánfalva	1998	'pies	na 'tiešt'e		ie
#	Martinje	1993			d'iež	ie

Vir: Dialektološka sekcija ISJFR

V tabeli 3 so predstavljeni odrazi issln. *-ə v besedah V703 *pes*, *tešč* in *dež*.

V gradivu za issln. *-ə se v ravenskih krajevnih govorih poleg širokega kratkega *e* pojavlja tudi zelo široki kratki *ä*, ki je nekoliko pogostejši. Njuno dejansko fonetično vrednost bi bilo smiselno določiti z eksperimentalnofonetično analizo.

V točki 388 Gorica je v zaporednem fonetičnem zapisu gradiva za novoakutirani polglasnik v zadnjem besednem zlogu opaziti razhajanje. Starejši zapis iz leta 1960 kaže na podaljšavo zadnjih akutiranih kračin (*pěš*, *děšč*), mlajši zapis iz leta 1973 (*pěš*, *těšč*) pa potrjuje, da se akutirane kračine v zadnjem ali edinem besednem zlogu niso podaljšale. Ker enoznačnega odgovora o razvoju novoakutiranega polglasnika v zadnjem besednem zlogu v Gorici ni mogoče podati, bo potrebno za potrditev njegovega razvoja opraviti nadaljnje raziskave.

Izstopajoče je še gradivo v točki 389 Martjanci, kjer se na mestu issln. *-ə pojavlja zelo široki dolgi *ä*: (*pää*). Ker je gradivo zelo skopo, razvoja issln. *-ə ne moremo potrditi. Za razjasnitev kolikosti odraza novoakutiranega polglasnika v zadnjem besednem zlogu bo treba v prihodnjih zapisih načrtno poiskati dodatno gradivo.

Tudi na Dolinskem se issln. *-ə odraža kot *e*-jevski samoglasnik, katerega dejansko fonetično vrednost bo potrebno določiti z nadaljnjimi raziskavami, saj v zapisih na podlagi slušnega vtisa zapisovalcev prihaja do razhajanj. V Beltincih in Hotizi je zapisan kot širok sredinski sprednji kratki samoglasnik (*pěs*, *těšć*, *pěš*), v preostalih dolinskih točkah pa kot zelo širok sprednji samoglasnik iste količnosti (*ä*).

V točki 392 Gomilica je pri razvoju *-ə opaziti spremembo med najstarejšim gradivom iz leta 1957 ter mlajšimi zbirkami podatkov. V najstarejšem zapisu se novoakutirani samoglasnik v zadnjem besednem zlogu odraža kot nekoliko ožji kratki *e*-jevski glas, mlajši informatorji pa na tem mestu izgovarjajo zelo široki *ä* iste kvantitete, ki ga potrjuje tudi primerjalno Logarjevo gradivo (1993: 98), zato v točki 392 Gomilica (1957) predlagamo transkripcijski popravek pri V703 *pes* in *dešć* iz *pěš*, *děšć* v *päš*, *däšć*.

V točki 394 Velika Polana se v prvem zapisu iz leta 1957 za *-ə govori *e* (*pěš*), v mlajši Greenbergovi zbirki podatkov (1993) pa *ä* (*p'äš*). Zaradi natančnejšega mlajšega zapisa predlagamo v starejšem gradivu transkripcijski popravek v *ä*, čeprav dopuščamo tudi možnost, da je na tem mestu v daljšem časovnem obdobju (36 let) prišlo do glasoslovne spremembe, in sicer razširitve starejšega kratkega širokega *e*.

Na Goričkem so bili za issln. *-ə prepoznani naslednji odrazi: diftongični *ɛä*: v Večeslavcih, zelo široki dolgi *ä*: v Križevcih (brez gradiva), Šalovcih (tu s hkratnim odrazom *ä* – *'üšćte*) in Markovcih²³ (brez gradiva), dvoglasnik *ie* v Martinju, široki kratki *e* v Gornjih Petrovcih Kančevcih in na Gornjem Seniku ter kratki dvoglasnik *ie* v Števanovcih (*'pies*).

Dolžina na mestu issln. *-ə (*'p'ä:s*, *'pä:s*, *d'ieš*) kaže na podaljšavo nekdanjih akutiranih kračin v zadnjem besednem zlogu. Po Logarju (1996: 200) si namreč dvoglasnikov na tem mestu ob ohranjenih kračinah (*pěš*, *'peš*), zabeleženih v točkah 398 Grad (brez gradiva), 399 Gornji Petrovci, 401 Kančevci in 404 Gornji Senik, sicer ne bi mogli razložiti.

V točki 402 Šalovci issln. *-ə izkazuje različna odraza – zelo široki dolgi *ä*: in zelo široki kratki *ä*. Zaradi skopega gradiva in različnosti odrazov v pridobljenem gradivu kvantiteta odraza za issln. *-ə ni jasna, zato bi bilo smiselno zbrati več gradiva in dopolniti zapis.

²³ Tu s sporadičnim diftongom *ja*; o čemer glej več pri Logar (1996: 200).

Opozoriti velja še na izstopajoče gornjeseniško gradivo iz leta 1983, saj se na mestu issln. *-ə pojavlja ä. Ker gornjeseniški govor akutiranih kračin v zadnjem ali edinem besednem zlogu ni podaljšal²⁴ in ker se v novejšem gradivu Marije Bajzek Lukač (2009) za novoakutirani polglasnik v zadnjem besednem zlogu pojavlja kratki široki e,²⁵ sklepamo, da gre v gradivu iz leta 1983 ter gradivu iz leta 1986, kjer je prav tako opazno neupoštevanje samoglasniške kolicosti, za napako v zapisu, zato predlagamo transkripcijski popravek v široki kratki e.

Nepojasnjeno ostaja dejansko stanje v števanovskem govoru. Medtem ko se je po Zorkovi (1998: 105) issln. *-ə tu razvil v diftongični kratki ie, je ta porabski govor v Greenbergovem gradivu zabeležen kot sistem brez kolicosti (1993: 483, op. 17). Za potrditev razvoja bi potrebovali natančnejšo raziskavo z več zbranimi primeri.

4 Eksperimentalnofonetična analiza²⁶

Fonetika ali glasoslovje kot jezikoslovna veda preučuje zvočno stran jezika, tj. od glasu, naglasa, glasovnih zvez, besed, besednih zvez, stavkov in povedi, tudi do odstavkov in celotnega besedila. Preučuje jo s stališča izgovarjave (artikulacijska ali izgovorna fonetika) in slušnosti (akustična ali slušna fonetika), slednja seveda z organi človeškega telesa (ušesna fonetika) ali z različnimi orodji (eksperimentalna fonetika). Pri izrazni podobi jezika raziskuje fonetika poleg tvarnosti (načina tvorbe glasov z organi človeškega telesa ali sintetizirano) tudi razločevalno oblikovnost (s tem se ukvarja fonologija) (povzeto po Toporišič 1992: 42 in Toporišič 2000: 41). Eksperimentalnofonetična analiza katerega koli zvočnega posnetka vključuje poleg zaznavanja slušnosti z različnimi orodji obvezno tudi uporabo zaznavanja glasov z organi človeškega telesa, tj. z ušesom kot glavnim slušnim organom. Šele uporaba obojega namreč omogoča natančnejšo instrumentalno-slušno raziskavo bodisi kvalitete bodisi kvantitete posameznega glasu. Pri tem je izrednega pomena natančna določitev kriterijev razmejevanja glasov povezanega akustičnega govornega signala in konstantna uporaba istih kriterijev, saj sta le na ta način omogočena glasovna primerljivost ter pojasnjevanje vzrokov raziskovanim narečnim pojavom.

²⁴ Glej Logarjev fonološki opis govora na Gornjem Seniku (1981: 213–218) in primerjalno gornjeseniško gradivo.

²⁵ Glej iztočnico *gues* (Bajzek Lukač 2009: 144).

²⁶ Delno prirejeno po Zemljak (2004: 12–22).

Osnovne (segmentne) lastnosti samoglasnikov, ki jih določa položaj govornil v ustni votlini, in prozodične (nadsegmentne) lastnosti (trajanje, jakost in ton), lahko opazujemo s sledenjem sinusnega gibanja valovanja akustičnega signala iz ničelne točke na preseku osi x in y do naslednje ničelne točke, konec samoglasnika pa je običajno označen na mestu, kjer je še vidna zaključena celota sinusnega vala, in ne v zadnji točki tvorjenja glasu oz. fonacije, ki ima običajno obliko šuma. Drugi način opazovanja samoglasniškega segmenta je za natančnejšo zamejitev opazovan še s sledenjem značilnosti, vidnimi na spektrogramski sliki (formanti od 1 do 4 (F1–F4), pri čemer sta za opazovanje kvalitete pomembna predvsem F1 in F2 (Toporišič 2000: 49)). Najbolj smiselno se izkazuje časovnoporedno opazovanje in primerjanje obojega, sploh ko gre za problematiko prepoznavanja dvoglasniških posameznih delov – značilnosti, ki se kažejo v kvaliteti in/ali kvantiteti.

Za slovenski jezik je značilna povezanost samoglasnikov in njihove osnovne frekvence: čim višja je lega jezika, tem krajši je samoglasnik in tem višja je njegova frekvenca; čim nižja je lega jezika, tem daljši je samoglasnik in tem nižja je njegova frekvenca. Večina raziskovalcev slovenskega jezika ugotavlja daljšanje zadnjega zloga ali vsaj zadnjega glasu pred premorom, krajšanje trajanja glasov z večanjem števila glasov v zlogu, daljše trajanje glasov v odprtih zlogih, najkrajše trajanje nenaglašanih samoglasnikov v prednaglasni legi in najdaljše trajanje nenaglašanih samoglasnikov v govornem izglasju (oz. vsaj v zadnjem zlogu). Slednje naj bi bilo lahko celo daljše od trajanja naglašanih samoglasnikov. Jakostno izrazitejši samoglasniki so v primerjavi z manj izrazitimi običajno daljši.

Pri opazovanju kvantitete glasov se pojavlja vprašanje, kaj je pravzaprav dolgo in kaj kratko oz. kakšna je razlika med trenutnim in trajnim. Zanimivo je, da se jakostno močnejši in frekvenčno višji govorni signal zdita daljša. Ob večji jakosti (in višji frekvenci) govornega signala od tistega, ki omejuje jakostno šibkejšega (oz. z nižjo frekvenco), se zdi, da je slednji krajši. Z daljšanjem omejitvenega intervala daje omejeni interval vtis daljšega trajanja. Nekatere študije kažejo, da je za jasno prepoznavo določenega samoglasnika potrebno trajanje od vsaj 30 ms do 40 ms, je pa dejstvo, da so glasovi zaradi spontanega narečnega govora večinoma dosti krajši od studijsko posnetih izoliranih besed, zato pogosto tudi težje jasno prepoznavni, razen če so izgovorjeni skupaj z drugimi glasovi, torej vsaj v izgovorni enoti.

Razvoj tehnike omogoča uporabo čedalje boljših orodij, s katerimi je povezanost akustičnih enot laže vidna, njihova različnost pa bolj prepoznavna. Kljub temu pa osnovni problem določitve kriterijev razmejevanja glasov ostaja aktualen. Kriteriji so v veliki meri odvisni od načina in vrste analize akustičnega signala in niso razumljivi sami po sebi, zato jih je treba definirati vnaprej, pred želeno analizo. Raziskovalci (npr. Peterson & Lehiste (1960), Ladefoged (2001a, 2001b), Neweklowsky (1973), Srebot – Rejec (1988), Ozbič (1998), Bakran (1984), Gros (2000), Jurgec (2005, 2011), Tivadar (2009, 2017, 2019)) se lahko kljub uporabi iste instrumentalne podpore v kriterijih segmentiranja močno razlikujejo. Kljub temu so si enotni v prepričanju, da je za relevantnost dobljenih podatkov treba pri analizi govornega gradiva vseskozi uporabljati iste kriterije, saj je le na ta način omogočena primerljivost glasovnih značilnosti.

4.1 Primeri dejanskih fonetičnih vrednosti izbranih odrazov narečnega polglasnika

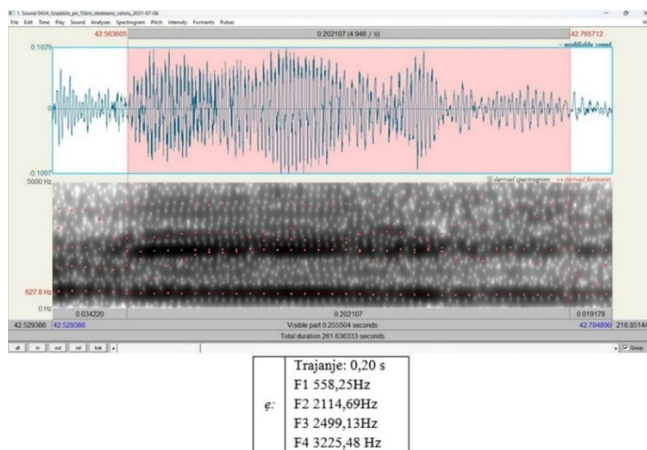
Narečno zvočno gradivo z leksemi iz prekmurskih krajevnih govorov, vključenih v mrežo krajev za SLA Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša (dostopnih v mapicah arhiv Dialektološke sekcije, arhiv Zinke Zorko, trakovi), smo s pomočjo orodja za prenos večjih datotek, *Dropboxa*, kot datoteke .wav prenesli na računalnik in jih kolikostno ter kakovostno analizirali z orodjem *Praat*, različica 6.3.10. Za potrebe raziskave smo v dialektološki literaturi in zvočnem gradivu najprej poiskali tiste fonetične zapise polglasnika, ki v transkripcijah izkazujejo znatna razhajanja, nanašajoč se tako na kvantiteto kot kvaliteto. Zaradi obsežnosti gradiva v prispevku prikazujemo po en izbrani primer analize kvalitete in kvantitete narečnega odraza polglasnika za izbrane točke posameznega prekmurskega podnarečja, ki bodisi predstavljajo točko po SLA bodisi so evidentirane na podlagi gradiva, ki je trenutno na voljo v digitalni obliki: (a) Gradišče pri Tišini (ni točka za SLA; arhiv Zinke Zorko (oznaka: 0434 Gradišče pri Tišini_obdelano_celota_2021_07_06; ravensko podnarečje)), (b) Gornji Petrovci (točka za SLA 399; arhiv Zinke Zorko (oznaka: 0021_T399 Gornji Petrovci_obdelano_2021_07_09; goričko podnarečje)) in (c) Gomilica (točka za SLA 392; trakovi (oznaka: T30 Gomilice v Prekmurju, Jože Horvat, 1967; dolinsko podnarečje)).

Ob prikazu zvočne datoteke v formatu .wav in poslušanju zvočnega gradiva smo analizirani samoglasnik najprej čim bolj natančno segmentirali, nato pa segmentu dodali še spektrogramski prikaz formantov (F1–F4) z njihovo oznako. Zaradi čim bolj enostavne in hitre, a vendar še vedno dovolj natančne analize smo uporabili avtomatski izračun formantov glede na osrednji del samoglasnika, ki formantnostrukturo predstavlja njegovo stabilno stanje.²⁷

4.1.1 Problematika odrazov za stalno dolgi polglasnik v besedi *vas*: eno- oz. dvoglasniškost in trajanje ter kakovost zapisa prvega dela dvoglasnika – ravensko podnarečje

V tabeli 1²⁸ so predstavljeni odrazi za issln. **ɤ* v besedah *V700 vas, dan, lan, laž* in *čast*. Za instrumentalno-slušno fonetično analizo sta bili izbrani problematika eno- oz. dvoglasniškosti odraza (enoglasnik *ɛ*: proti dvoglasniku *e:i/e:ɨ*) in trajanje ter kakovost zapisa prvega dela dvoglasnika (*e:i* proti *e:ɨ*) v besedi *vas*.

Iz zvočnega gradiva Gradišča pri Tišini smo primerjali dolgi ozki *ɛ*: v zadnjem oz. edinem besednem zlogu (v im. in tož.) in v nezadnjem besednem zlogu (v mestn.).

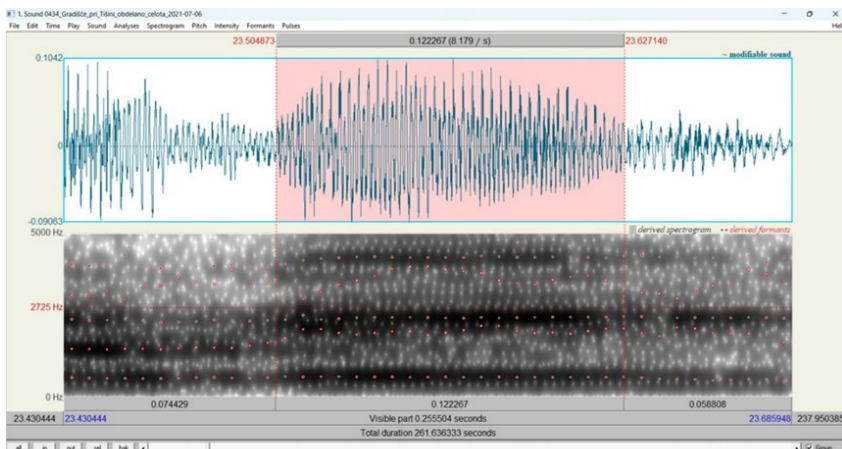

Slika 1: (*Na:ša*) '*vɛ:s* (zadnji oz. edini besedni zlog: im. (Gradišče pri Tišini))

Vir: lasten

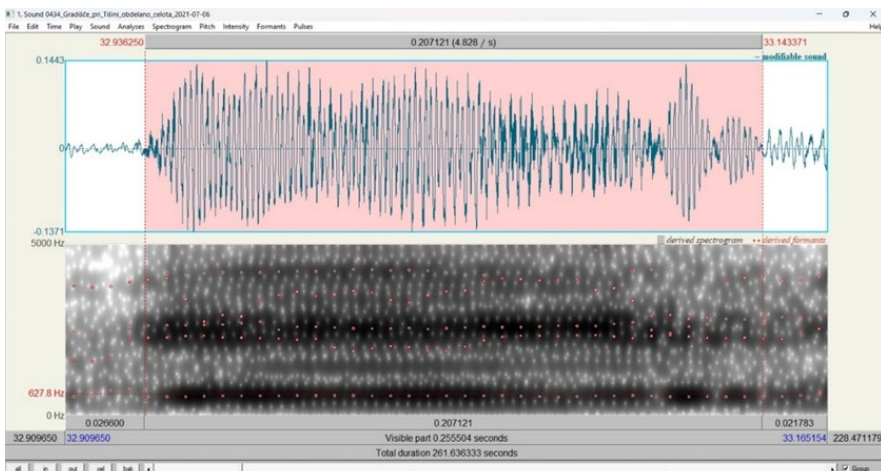
²⁷ Na vrednosti formantne strukture posameznih formantov vplivajo številni dejavniki (npr. spol, dialektološko ozadje vključno z (ne)tonemskostjo informanta, informantke, kot tudi glasovno okolje, (ne)naglašenost, položaj v besedi in stavku, stavčna (ne)poudarjenost), ki v začetni raziskavi zaradi vzpostavitve metodologije nadaljnega projektnega dela niso bili upoštevani. Predstavljeni primeri v prispevku so študija primera.

²⁸ Gl. poglavje Izsledki na podlagi narečnega gradiva.

Slika 2: (*'Na:šo*) *'vɛ:s* (zadnji oz. edini besedni zlog; tož. (Gradišče pri Tišini))

Vir: lasten

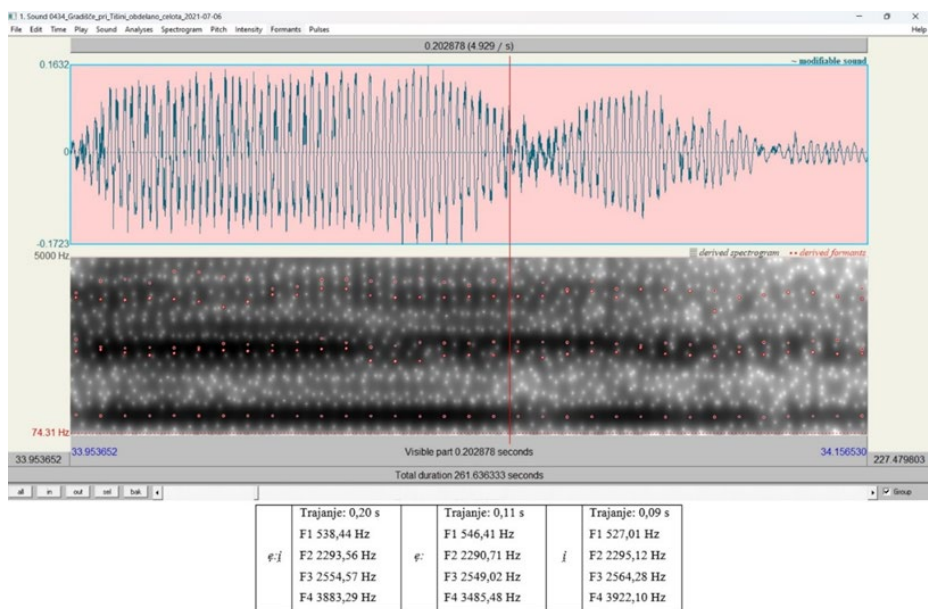

Slika 3: (*U 'na:ši*) *'vɛ:si* (nezadnji besedni zlog; mestn. (Gradišče pri Tišini))

Vir: lasten

Formantna struktura dolgega ozkega *e*: v imenovalniku, tožilniku in mestniku izkazuje njihovo primerljivost, še posebej F1 (med 554 Hz in 598 Hz) in F2 (1987 Hz do 2189 Hz), pri čemer sta najbolj primerljivi imenovalniška in tožilniška oblika, morda tudi zaradi krajše izgovarjave tožilniške oblike. Položaj samoglasnika v zadnjem ali nezadnjem (predzadnjem) besednem zlogu pri tem ni razlikovalen.

V vseh treh primerih se dolgi ozki *e*: nahaja v uvodnem delu povedi v drugi polnopomenski besedi besedne zveze, v mestniku obvezno predložne, zaradi česar je primerljivo trajanje imenovalnika in tožilnika (pridevnik + samostalnik), mestniško pa je zaradi nezadnjega besednega zloga in trodelnosti besedne zveze (predlog + pridevnik + samostalnik) predvidljivo krajše.

Slika 4: *Teče:ji* (*'po:tok*) (trajanje delov dvoglasnika in kvaliteta prvega dela dvoglasnika v zadnjem besednem zlogu (Gradišče pri Tišini))

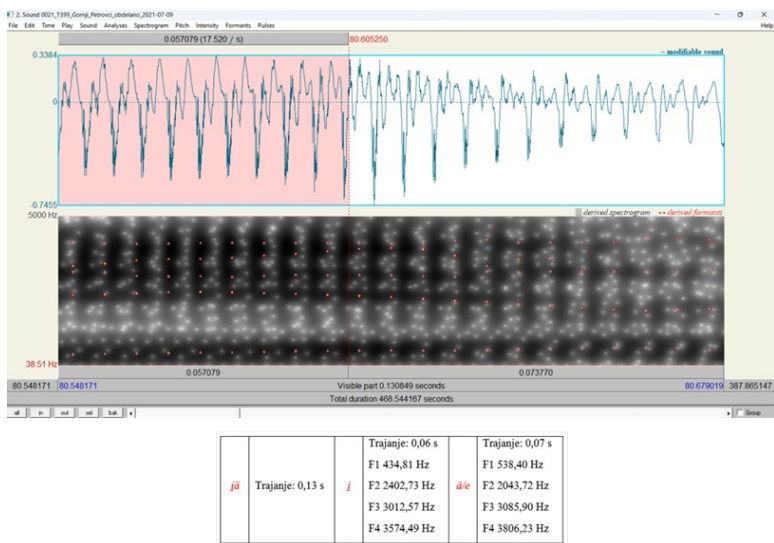
Vir: lasten

Kot problematična sta v gradivu ravenskega podnarečja izpostavljena tudi kakovost, ali gre torej za *e:i* ali *e:i*, in kvantiteta prvega dela dvoglasnika.

Primerjava trajanja $e:i$ ($te'i:$) in e : ($'ne:s$) v začetnem stavčnem izgovornem položaju potrjuje primerljivo trajanje fonemov ne glede na dvo- oz. enoglasniškost. Notranja razmejitev dvoglasnika na daljši začetni e (11 ms) in krajši jezični i (9 ms), kljub splošno znanim zadregam pri segmentaciji jezičnega dela dvoglasnika (gl. npr. Zemljak 2004: 20) in kljub za slušno zaznavanje nepomembni kvantitetni razliki, potrjuje način zapisovanja, torej z dvopičjem za prvim, vendarle daljšim delom fonema. Delitev na dva dela istega fonema potrjuje tudi formantna podoba obeh delov dvoglasnika, pri čemer je F1 dolgega naglašenege i nižji od F1 dolgega naglašenege e , F2 dolgega naglašenege i pa višji od F2 dolgega naglašenege e .²⁹

4.1.2 Problematika odrazov za novoakutirani polglasnik: kakovost in trajanje naglašenege samoglasnika – goričko proti dolinsko podnarečje

V gradivu goričkega podnarečja se za novoakutirani polglasnik v zadnjem besednem zlogu pojavljata dve transkripciji, ki nakazujeta kakovostno razliko, in sicer običajno široki e ter zelo široki a , v zapisu je prisotna tudi dvoglasniškost ($éü$, $áü$).

Slika 5: *Gnjäs* (trajanje delov dvoglasnika in kvaliteta drugega dela dvoglasnika v edinem besednem zlogu (Gornji Petrovci))

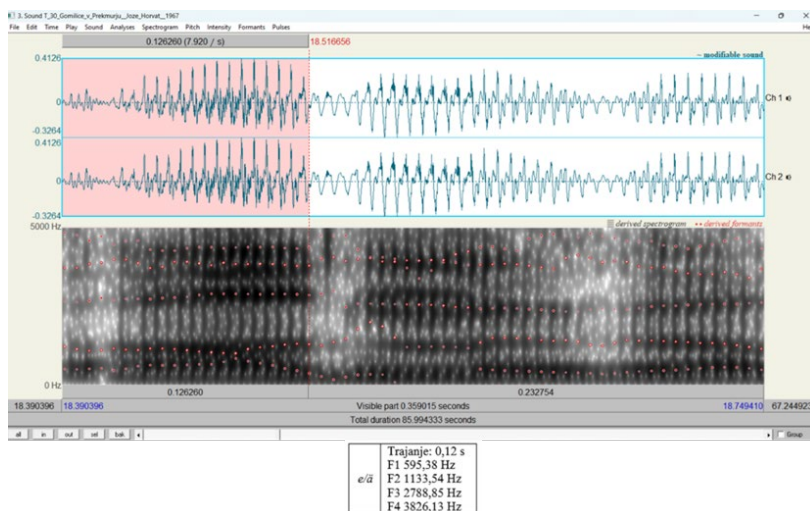
Vir: lasten

²⁹ Takšne vrednosti izpostavlja že Toporišič (1975: 153–196).

V zvočnem gradivu smo tako poiskali primer slišane dvoglasnika *īü* z jezičnim prehodom in zelo širokim *e*-jem (Gornji Petrovci) ter ga primerjali s formantno strukturo širokega in zelo širokega *e*. Zanimalo nas je tudi, ali je dvoglasnik kratek ali dolg in ali je zaznati pomembno kolikostno razliko med prvim in drugim delom dvoglasnika.

Izmerjena kvantiteta fonema v zadnjem oz. edinem zlogu v začetnem stavčnem izgovornem položaju potrjuje kvalitativno delitev na dva dela, tj. na *ī* in *ü*, kvantitativno pa potrjuje tudi njegovo kračino (prim. npr. s trajanjem dvoglasnika *e:ī* v ravenskem podnarečju). Trajanje posameznih delov dvoglasnika izkazuje njuno enakovrednost, kljub temu da je drugi del dvoglasnika tisti, ki definira tako instrumentalno izmerjeno kot tudi slušno zaznano kvaliteto novoakutiranega polglasnika v zadnjem besednem zlogu kot širok *e*-jvski glas (razvidno s slike 5).

Zbrano narečno gradivo izkazuje tudi nesistematičnost zapisa kvalitete širokega *e*, saj je ta narečno lahko izgovorjen kot *e* (tj. kot knjižni široki *e*) ali kot zelo široki *ä*, ki se v izgovarjavi lahko bolj ali manj približuje *a*. Tako smo za razpoznavo širine primerjali formantno strukturo jasno vidnega zelo širokega *e* v Gornjih Petrovcih goriškega podnarečja (*ghjäs*) s formantno strukturo naglašene *e* v Gomilici dolinskega podnarečja (*ednoga/ädnoga*), ki je v zbranem gradivu po slušnem vtisu zapisovan različno.

Slika 6: '*Ednoga/ädnoga* (kvaliteta vzglasnega samoglasnika (Gomilica))

Vir: lasten

Analiza je pokazala, da sta široka *e* glede na vrednosti F1 pravzaprav zelo primerljiva (*g'njäs*: F1 538 Hz; *'ednoga/'ädnoga*: F1 595 Hz), razliko pa izkazujeta vrednosti za F2 (*g'njäs*: F2 2042 Hz; *'ednoga/'ädnoga*: F2 1133 Hz). Pri tem je moč razbrati, da sta vrednosti F1 in F2 pri zelo širokem *e*-jevskem samoglasniku, kot je to v analiziranem primeru dolinskega podnarečja, bliže drug drugemu, kot to še posebej izrazito velja tudi za (knjižni) *a*, kot v analiziranem primeru goričkega podnarečja. Ustrezen zapis kvalitete naglašene *e* je tako v dolinskem podnarečju *'ädnoga*.

Glede na formantno strukturo goričkega *e* (*g'njäs*) pa se ravno zaradi vrednosti F2, ki je bliže tisti, ki jo lahko označujemo za vrednost knjižnega širokega *é*, zastavlja vprašanje, ali je zapis kot zelo široka fonemska različica pravzaprav ustrezen. Za razrešitev te problematike bo potrebna dodatna analiza več primerov izgovarjave.

5 Sklep

Zbiranje narečnega gradiva in njegovo zapisovanje, še posebej zaradi daljšega časovnega razpona in različno usposobljenih zapisovalcev, je v slovenskem prostoru prineslo številne izzive v težnji po poenoteni transkripciji glede na posamezna narečja, podnarečja, krajevne govore. Prispevek predstavlja poskus standardizacije prekmurske transkripcije samoglasnikov na podlagi zbranega narečnega gradiva, tj. mreže krajev za SLA Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in novejših znanstvenih razprav ter diplomskih del. Študija primera primerjave odrazov izhodiščnoslovenskega stalno dolgega polglasnika, staroakutiranega polglasnika v nezadnjem besednem zlogu in staroakutiranega polglasnika v zadnjem besednem zlogu je pokazala na gradivo, za katero je potrebna dodatna akustična analiza zvočnih posnetkov. Opravljeni analizi (1) odrazov za stalno dolgi polglasnik v besedi *vas* glede na eno- oz. dvoglasniškost in trajanje ter kakovost zapisa prvega dela dvoglasnika v ravenskem podnarečju in (2) odrazov za novoakutirani polglasnik glede na kakovost in trajanje naglašene samoglasnika, primerjalno med goričkim in dolinskim podnarečjem, sta pokazali vso kompleksnost tovrstnih raziskav, hkrati pa njeno nadaljnjo pomembnost.

Literatura

Janja ADANIČ, 2009: Ledinska in hišna imena v občini Turnišče. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.

- Marija BAJZEK LUKAČ, 2009: *Slovar Gornjega Senika. A–L*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. (Zora, 66).
- Juraj BAKRAN, 1984: *Model vremenske organizacije hrvatskoga standardnog govora*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Francka BENEDIK, 1996: *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*. Ljubljana: Založba ZRC (ZRC SAZU).
- Aleks BIRSA JOGAN, 2022: Glasovne spremembe v krajevnem govoru Komna (SLA 107, OLA 5). *Jezikoslovni zapiski* 28/1, 111–122.
- Januška GOSTENIČNIK, 2022: Fonološki opis govora kraja Večeslavci (SLA T397). *Jezikoslovni zapiski* 29/2, 125–149.
- Marc GREENBERG, 1993: Glasoslovni opis treh prekmurskih govorov in komentar k zgodovinskemu glasoslovju in oblikoslovju prekmurskega narečja. *Slavistična revija* 41/4, 465–487.
- Jerneja GROS, 2000: *Samodejno tvorjenje govora iz besedil*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Marko JESENŠEK, 1991/92: Jezikovni sistemi v slovenskem (alpskem in panonskem) govornem območju. *Jezik in slovstvo* 37/7, 173–181.
- Peter JURGEC, 2005: Položaj v besedi in formantne frekvence samoglasnikov (standardne slovenščine): I. Naglašeni samoglasniki. *Jezikoslovni zapiski* 11/1, 87–95.
- Peter JURGEC, 2011: Slovenščina ima 9 samoglasnikov. *Slavistična revija* 59/3, 465–487.
- Karmen KENDA-JEŽ, 2011: Fonetična transkripcija. *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek, (telo, bolezn, družina), 1. Atlas (SLA 1.1), 2. Komentarji (SLA 1.2)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 27–30.
- Mihaela KOLETNIK, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izraze ter druge dialektološke razprave*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Zora, 60).
- Martina KOROŠA, 2005: Prekmurski govor v Moravskih Toplicah. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Mojca KUMIN HORVAT, 2022: Fonološki opis kraja Žetinci – Sichelendorf (SLA T414). *Jezikoslovni zapiski* 29/2. 151–168.
- Peter LADEFOGED, 2001a: *An Introduction to fieldwork and instrumental phonetics*. <https://linguistics.ucla.edu/people/ladefoge/> (21. 8. 2023).
- Peter LADEFOGED, 2001b: *Vowels and Consonants. An Introduction to the Sounds of Language*. Malden: Blacwell Publishers Inc.
- Tine LOGAR, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Karmen Kenda Jež. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- Tine LOGAR, 1981: Gornji Senik (Felsőszölnök; OLA 149). *Fonološki opisi srpskohrvatskih/ hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Ur. Nedim Filipović. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 213–218.
- Tine LOGAR, 1993: *Slovenska narečja*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Jožica LUKAČ, 1997: Prekmurski govor vasi Bakovci. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Franček MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.
- Darinka MULAOSMANOVIĆ, 2001: Govor vasi Bakovci. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Gerhard NEWEKLOWSKY, 1973: *Slovenische Akzentstudien. Akustische und Linguistische Untersuchungen am Material slowenischer Mundarten aus Kärnten mit 46 Abbildungen und 76 Figuren im Text*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Martina OZBIČ, 1998: Akustična spektralna FFT analiza samoglasniškega sistema slovenskega jezika. Ljubljana: *Jezikovne tehnologije za slovenski jezik/Mednarodna konferenca Informacijska družba – IS '98*, 55–59.

- Suzana PANKER, 1997: Govor vasi Kančevci. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Gordon E. PETERSON, Ilse LEHISTE, 1960: Duration of Syllable Nuclei in English. *The Journal of the Acoustical Society of America* 32/6, 693–703.
- Fran RAMOVŠ, 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: Akademski založba.
- Milena SALAJ, 2003: Poimenovanja za vrt, sadovnjak in polje v črenšovskem govoru. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za razredni pouk.
- Vera SMOLE, 2002: Kolikostna nasprotja v slovenskih narečjih. Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika: ob življenjskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen. Ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh, Zinka Zorko. Maribor: Slavistično društvo.
- Marko SNOJ, Janoš JEŽOVNIK, 2001: Kolikostna nasprotja v knjižni izreki. 1. *slovenski pravorečni posvet*. Ur. Tanja Mirtič in Marko Snoj. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Razprave/Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes/Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 25). 217–225.
- Jožica ŠKOFIC, Karmen KENDA-JEŽ, 2021: Tonemska in kolikostna nasprotja v slovenskih narečjih. 1. *slovenski pravorečni posvet*. Ur. Tanja Mirtič in Marko Snoj. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (Razprave/Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes/Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae; 25). 194–216.
- Renata ŠPILAK, 2002: Čevljarsko, kovaško in kmetijsko izrazje v turniškem govoru. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Hotimir TIVADAR, 2009: Fonetika in realno gradivo – izbira(nje), pridobivanje, urejanje in analiza govornjenih medijskih besedil. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. 1. natis. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. Obdobja. 37–56. <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/28-Tivadar.pdf> (21. 8. 2023).
- Hotimir TIVADAR, 2017: Speech rate in phonetic-phonological analysis of public speech (using the example of political and media speech). *Jazykovedný časopis* 68/1, 37–56. <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/jazcas.2017.68.issue-1/jazcas-2017-0016/jazcas-2017-0016.pdf>, DOI: 10.1515/jazcas-2017-0016 (21. 8. 2023).
- Hotimir TIVADAR, 2019: Opis samoglasnikov slovenskega knjižnega jezika z vidika spola govorečega. *Slavistična revija* 67/2, 233–242. <https://srl.si/ojs/srl/article/view/2019-2-1-11> (21. 8. 2023).
- Jože TOPORIŠIČ, 1975: Formanti slovenskega knjižnega jezika. *Slavistična revija*, 23/2, 153–196.
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Alojz TUŠKEJ, 2000: Besedje v tišinskem govoru. *Diplomsko delo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Peter WEISS, Andrejka ŽEJN, 2004: Digitalizacija pisnega narečnega gradiva v dialektološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani. *Jezikoslovni zapiski* 10/2, 179–188.
- Melita Zemljak Jontes, 2004: *Trajanje glasov štajerskega zabukovskega govora. Instrumentalno-slušna analiza*. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (Zora, 30).
- Zinka ZORKO, 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo. (Zora, 4).
- Zinka ZORKO, 1998a: Narečne prvine v Ivanocyjevem Kalendarju Najsvetjesege srzca Jezusovega (1904–1906). *Slovensko-madžarski jezikovni in književni stiki od Košiča do danes*. Ur. István Nyomárkay, Stjepan Lukač. Budimpešta: Košičev sklad. 39–59.
- Zinka ZORKO, 2003: Oblikoslovje in leksika v govoru Cankove. *Avugst Pavel*. Ur. Zinka Zorko, Miha Pauko. Maribor: Slavistično društvo. 73–94. (Zora, 23).

- Zinka ZORKO, 2005: Slovarju na pot. *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem. I–II.
- Zinka ZORKO, 2008: Prekmursko ravensko podnarečje na Cankovi. *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 257–269. (Zora, 55).